

Hayat

*Hoyata, daima hayata.. dünyaya
daha çok hayat katalım!...*

Nietzsche

Cilt VI. 15 Ağustos 1929. Sayı : 137

Musahabe

Edebiyat tedrisatında halli güç mesele.

Liselerde niçin edebiyat okutuyoruz? Bediî zevk vermek, temiz lisan öğretmek, muhtelif asırların düşünce ve duygu tarzlarını anlatmak için değil mi? Bizim eski edebiyatımızı okutmakla bu maksatların hiç birini temin edemezsiniz. Eski eserlerin dar çerçeveleri içinde gençlerin bediî zevkini artıracak parçalar bulmak çok güçtür. Bulduğumuz ve bulacağımız parçalar da his ve fikir sahasının yalnız bir kısmına aittir. Divan edebiyatı, ve tanzimattan sonraki yazırlarla, hatta "Edebiyatı Cedide", nin vücuda getirdiği eserlerle hiç bir zaman temiz lisan mefhumunu veremezsiniz. Bilâkis bunlardan ekserisini gençlere nümune olarak göstereceğiniz zaman derhal onlara böyle yazmamaların da ihtara mecbursunuz. Her muallim Füzuli'nin bu parçası çok güzel, fakat sen böyle yazmayacaksın; Fikret'in bu parçası çok güzel fakat sen bu kelimeleri kullanmayacaksın, Halit Ziya Bey roman ve hikâyecilikte bir devir açmıştır amma sen ona lisan için bir nümune olarak bakmıyacak, bilâkis bunu fena bir lisan addedeceksin.. demek zarureti karşındadır. Diğer taraftan bir muallim edebiyatımızın muhtelif devirlerdeki fikir ve tehassüs tarzlarını öğretmeğe çalışırken

bu his ve fikirlere insanî olanlara, bugün için bize kuvvet verebilecek olan parçalara ne kadar nadir olarak tesadüf eder.

Bu vaziyet karşısında edebiyat tedrisatı maalesef bizim mekteplerimizde cazibesini kaybediyor. Liselerde edebiyat derslerinde ne okutacağımızı tayin bile güç oluyor. Bir aralık bu dersler muntazaman bir edebiyat tarihi haline gelmişti. Bunun şüphe yok ki bir faydası oldu. Türk lisan ve edebiyatını tetkiki kabil olan ilk menşesine kadar çıkarak geçirdiği tekâmül hakkında talebeye bir fikir veriyordu. Fakat edebiyat tedrisatı buna munhasır olduğu müddetçe bu gün için gençlere kuvvet veren, bediî zevkini arttıran bir ders olmaktan çıkıyor, tarih dersinin bir zeyli kalıyordu. Halbuki liselerde edebiyat dersi yalnız bunun için vazedilmemiştir, yalnız tarih dersinin bir zeyli olarak kalmamalıdır.

Böyle yapmazsanız ne okutacaksınız? Maziden kalan eserleri iyice tarayınız. Bunlar içinde temiz lisan için nümune olan, bugün için kıymeti bulunan millî ve insanî hisleri ihtiva eyleyen ne kadar az eser bulursunuz. Geniş ve hakikaten edebî kıymeti haiz parçalar da kullanılan lisan itibarıyla

okadar eskimiştir ki bunun hakikî mahiyetine bugünün ve yarının gençleri çok zorlukla nüfuz edebileceklerdir. Denebilir ki bu kıymetli parçalar lisanları yüzünden ölü hal almışlar veya başka bir dilin edebî parçası şekline düşmüşlerdir.

O halde bugün elimizde ne kalıyor? Halk şiirlerinin çok mahdut eserleri, bugünün şiir ve nesirlerinden çok az parça... işte edebiyat muallimlerinin elinde talebeye bediî zevk verecek, hiç olmazsa bugün için lisan nümunesi olacak vasıta.. Bununla ne yapılabilir?

Kim ne derse desin, hiç şüphe edilemez ki Abdülhak Hamit beyefendinin eserlerinin bir kısmında büyük insanî kıymet vardır. Bütün his köşelerini kavrayan tenviu ve genişlik mevcuttur. Bu itibarla ondan sonra gelen şairlerin hiç biri bu mertebeye yükselememiştir. Fakat ne yazık ki lisanın çok seri tekâmülü yüzünden bu eserler de eskiyor, hatta eskimiştir. Arapça ve Farsî kelimelerle dolu yazılar karşısında kayıtsız kalan gençler bunların güzelliğini anlayabilmek için tercüme edilmeleri iktiza eder. O vakit hiç bir zevki kalmıyor. Hiç bir memlekette henüz yaşayan bir şairin lisanının bu kadar eskidiği vaki midir?

İşte bu vaziyet liselerin türkçe ve

Anadolu Musikisindeki

Türklük vahdeti

"Vaktile güzel millî nağmelerimizi ihmal ettiğimiz sırada bazı kurnaz düşmanlar, bizim nağmelerimiz üzerinde sahabet iddia etmişlerdir,,

Son (Anadolu halk musiki) mecmualarımızı gören folklorcular cümlesinin çok hisli nağmelerle dolu, ve mücavir milletlerin halk nağmeleri yanında yüksek hususiyetler gösteren şeyler oldukları maddesinde müşterek kaldılar. Vaktile, bu güzel şeyleri ihmal ettiğimiz sıralarda bazı kurnaz düşmanlar, bizim nağmelerimiz üzerinde - seksen dereden su getirerek - sahabet iddiasına kalkışıyorlardı. (San'at siyasete alet oluyordu!..

Komitas Kevorktan, maruf "Ermeni yurdu,, davaları ile mecnun bir halde, kürt şarkılarının ermeni şarkıları ile müşterek olduklarını iddia zımnında şu mecmuayı bastırmıştır!

Komitas K. — "Kürt lâhînleri,, (Ermenin etnografya mecmualarının 5 inci cildinde: "Ermeni - kürt destanı,, Ermenicesi S. Haykuni tarafından bastırıldı. Kürtçe metin ermeni harfları ile yazılmıştır.) Moskova 1904.

Halbuki, ermeni musiki Kafkasya tesirleri altında, kürt şarkıları ise ekseriyetle Türk tesirlerine göre yoğrulmuş şeylerdi!!

Rahip Komitas, Kütahya'da doğmuş tayin olunuyor. Bir müddet sonra meşhur Korsan Torgut bey 958 de İmparatorluk namına Traplusa feth ve (Caattürkbes) ibaresi de bu feth tam tarih düşüyor. Torgut bey paşa olarak Trablus Valisi olmuş ve (972) d ki şehadetine kadar bu makamını muhafaza etmiştir Malta muhasarasında şehit düşen Torgut paşa Traplusta metfundur. (Müşarünileyhin nefsi Trablusta hayli evkaf ile beraber bir adet camii şerifi ve civarında bir küçük hamamı vardır. "sayıfa 22,,)

Risalenin bundan sonraki kısmı daha ziyade şavanı dikkattir; onu ikinci bir makalede toplayacağız.

Mehmet Mitat

olup, 15 yaşlarında iken dinî tahsil maksadile Eçmiyazine gittiği zaman ne ermenice, nede ermeni şarkısı namına bir şeyler bilmiyordu: Hatta Eçmiyazın kilise baş papasının ermenice sözlerini anlayamayıp hiddetini uyandırmış, ve "b n buraya hem de ermenice öğrenmeye geldim!,, demek suretile koğulmak tehlikesinden kurtulabilmişti!. Komitas, "türkü,, terbiyesini daima muhafaza etti, "ermenî halk musiki,, namı altında yazdığı parçaların büyük kısmı "türkü üslûbu,, nda olup, pek az bir kısım şarkılarında bizlere tamamen ecnebî hususiyetler vardır: İşte bunlar Kafkasya'ya aittir. Komitas Türk musikisini hiç bir vakit unutmadı:

Enno Littmann, "Anadolu türküleri,, tetkikini, bastırmadan evel, o esnada Almanya'da bulunan Komitas'a göstererek fikrini sormuştu [1].. Hülâsa, Komitas ermeni musikisini münhasıran "ecnebi tesirlerden uzak kalmış,, Kafkasya ermenileri nezdinde aramamakla hata işledi. İlâve edelim ki, şarkî Anadolu ermenilerine harptan hayli evel yalnız bizim türküleri söylendiğine dair en güzel vesika Littmann'ın tetkikidir: Çünkü, ihtiva ettiği şarkılar, ermeniler tarafından söylenen Yozgat, Bayburt türküleri olup, öz bir Türk şivesi, fakat ermeni harfları ile zaptolunmuşlardır.

İşin garabetine bakınız ki, Yunanlılar da, son zamanlara kadar, Yunan halk şarkısı olarak, bazı garplıların Anadolu'da ele geçirdikleri rum şarkılarını gösterirlerdi: Nitekim, Paris'te yapılp 26 eylul 1921 den 5 teşrinievelle kadar süren büyük "san'at tari-

hi kongresi,, nde, Matmazel Melpo Logotheti, (Yunan halk şarkısını tetkikteki Fransız mesaisine dair) uzun fakat pek az ilmî, ve dediğimiz tarzda bir takrir vermiş, ezcümle şunları da söylemişti:

"Bourgault - Ducoudray, İzmir ile İstanbul gibi büyük Yunanlık merkezlerinin (!) cemiyet kadınlarını söyletip şarkıları topladı,,. Halbki, bugün gerçi Yunanistan'dan İstanbul'a gelen Yunan nota ve plakları ile bir çok rum zevkleri Yunan musiki terbiyesi isede, Bourgault - Ducoudray'nın İstanbul'a geldiği tarihlerden evvelki Türkiye rumlarının kilise dahil ve haricindeki musikileri ve musiki terbiyeleri tamamen Türkleşmişti. (Mamafi, münzevi rum köylerinde, az olmakla beraber el'an türkülerden tamamen ayrı şarkılar bulunabilmektedir.) Rum musikileri türkleşelidenberi, rumlar, Türk musikisinin en aşık mensupları kaldılar: Türkiye'de ilk alaturka nota mecmualarını onlar kendileri için bastırdılar ki, elde mevcut en eskisi 1830 tarihli dir (besteler rum kilise notası ile yazılıdır!..)

” ”

Bitaraf kalmış olmak üzere, Anadolu Türk musikilerinin kuvvet ve tesirleri hakkında, yalnız maruf Avrupalı, müzikologların bazı fıkralarını atıye dercediyoruz.

Müteveffa Pierre Aubry'nin - ki Türkistana kadar bir musiki seyahatı yapmış, Türkiye'yi de görmüştü - bundan 25 sene evel yazdığı şu satırlar pek mükemmel bir mıkyaştır: "Golvalılar, Romalıların istilas altında kaldıktan sonra nasıl tamamen Romalı bir medeniyete girdilerse, aynı vechile Türk tesiri de - bizlere daha yakın bir devirde - Küçük Asya'da Yunan

[1] Enno Littmann — Türkische Volkslieder aus Kleinasien [Zeitschrift der deutschen Morgenlandischen Gesellschaft, Leipzig, 1899, Heft 2]. S. 351-363.

Tiyatromuzun Karakteri

Karagözde müthiş san'atkâr, bütün hakikî san'atkârlar gibi eline geçirdiği tiplere hiç acımamış, istihza neşterini kıyasıya saplamıştır. Karagöz tok sözlü; dobra dobra konuşur, patavatsız, içi dışı bir, normal bir tiptir, Hacıvat ise, edep erkân gözetir, fazla nazik, fakat büyük altından güler bir çelebidir. Karagöz halk, Hacıvat'ta osmonludur.

Bugünkü deli alacasından tabîî bahselmiyeceğini. Türk tiyatrosunun karakteri nedir, ve ne olacaktır?

Bunun, geçmiş zamanın yardımıyla kuru farziye hâlinde kuvvetli bir zan ve tahmin sah sine atabiliriz.

Millî bir tiyatromuz hâlâ yok; neden olmuyor ve olamamasının sebepleri nedir?

Araştıracığımız noktaya tekürt, veya ermeni dehâsını kapladı., [1]

Türk musiki tesirleri İzmirî aşup adalara girdi. Adalarda, 1898 de tetkikat yapan Hubert Pernot diyor ki: "Yunanca, asırlar zarfında bir yığın ecnebî, latin, Slav, Türk, İtalyan unsurları ile nasıl doldise, aynı vechile Yunan halk musikisi de - eski zamanlardan bugünlere kadar - bir çok harici tesirler altında kalmağa mecburdu. Türk tesiri aşikârdır, ve el'an gözlerimizin önünde devam ediyor. İtalyan tesiri lisan üzerinde kuvvetli izler bıraktı isede musikide pek az hissedilir; sebep belki de, Yunan ve İtalyan musiki sistemlerinin birbirlerinden pek farklı bulunmalarıdır., [2]

Türk musiki tesirlerinin Bulgar, Sırp, ilh., Balkan milletleri şarkıları üzerindeki bakiyelerine dair olan Hırvat folklorcusu Kuhaç'ın tetkikinden ise tekrar bahsî zait buluyoruz.

Türkler Anadolu'ya gelmezden evvel ve geldikten sonra Anadolu'da oturan

mas etmezden evvel, esasa girişmezden evvel bu suallere cevap vermek mecburiyetindeyiz.

Avrupa'dak küçük milletlerin iyi kötü bir tiyatroları bulundurmaları iy kötü bir temele borçludurlar. Halbuki bizde tem şa san'atının ancak yarım asrı doldurabilen fakir bir mazisi vardır.

Tiyatro san'ati, bu yarım asır içinde de sürekli bir ver- ermeni ve rumların şarkıları ne oldu, gibi bir sual akla gelebilir. Cevap bir kelime ile şudur: Bu şarkılar ve üsluplar tamamen zayi oldular. Umumi lisan olan türkçenin besteleri hakim mevkii kazandı. Gene Pierre Aubry nin dediği gibi: "tekellün lisanı ile taganni lisanı arasında pek büyük karabetler bulunduğu kaniiz., Sanyien Türkler hiç bir tarihte rumca, ermenice ile onların musikilerini öğrenmediler; buna mukabil, akalliye teki rum ve ermeniler, ister istemez Türk lisan nağmelerine mağlup oldular, (Klise musikileri de işte bu kanuna mağlup düştü.) Vaziyetin bundan sonrası da başka bir cereyan takip edebilmesine imkân yoktur.

Binaenaleyh, bundan böyle ermenilerin kendi halk nağmelerini Kafkasya Ermenistan'ında, Yunanlıların ise Yunanistan'da aradıklarını, ve Anadolu musikilerinin - bila kaydü şart - Türklere aidiyetini anladıklarını görmek isteriz.

Köse Mihalzâde
Mahmut Ragıp

lık göstermemiştir. İstipdat, siy sî entrik lar, zamanın içtimâî talâkkıları, tesettür, yobazlık, v. s... v. s. bu san'atin inkiş fına bütün kuvvetile engel olmuştur.

Acaba Türklerde (temâşa - spectacle) zevki yok mu? Bu zevk, içtimâî heyetlerin duygu ve icelik kabiliyetleri noktai nazarından çok ehemmiyetlidir.

Türklerde (temâşa - spectacle) zevki, bir türlü kılfıyı yırtamamış, nûvve hâlinde kalmıştır. Bu (Karagöz) le (Zuhurî - orlaoyunu) dur.

Evvelâ (Karagöz) ü ele alalım.

Şurası muhakkaktır ki, ecnebler Karagözle bizden çok fazla meşgul olmuşlardır.

Fakat buna rağmen Karagöz hakkında açık ve sarıh malûmat toplanamadığı gibi, lâıyıkı vechile de ehemmiyet atfedilmemiştir.

Karagöz, hakkında belli başlı iki iddia vardır; münasebet olsun olmasın tekrar edilir durur.

1 — Karagöz oyu onun esası, Araplardan ve yahut başka bir şark milletinden alınmışımı. (Hatta " Le Nu au théâtre., isimli bir kitapta Karagöz'ü (Scaramouche) tan alınmış olduğu ileri sürülmektedir.)

[1] Bibliographie de la chanson populaire en Europe, 1905.

[2] "Rapport sur une Mission scientifique en Turquie., 1903, Paris.